УДК 342.1; 342.7
Постольний О.Р.
студ. гр. Ю-314 НУ «Запорізька політехніка»

БАЛАНС МІЖ ПРАВАМИ ЛЮДИНИ ТА ВИМОГАМИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Питання балансу між забезпеченням прав людини та дотриманням вимог безпеки є особливо актуальним в умовах воєнного стану, коли держава стикається із викликами, що загрожують її суверенітету, територіальній цілісності та безпеці громадян. Воєнний стан, як тимчасовий правовий режим, надає уряду додаткові повноваження для захисту країни, але водночас вимагає чіткого дотримання принципів пропорційності та законності.

Воєнний стан в Україні, введений у відповідь на широкомасштабну агресію РФ, став тестом на стійкість демократичних інститутів, правосуддя та суспільної довіри. Забезпечення балансу між правами людини та

національною безпекою потребує від держави не лише ефективної роботи органів влади, але й прозорості, відповідальності та відкритого діалогу з суспільством.

Особливого значення набуває питання пропорційності обмежень. Такі заходи, як комендантська година, обмеження свободи зібрань, моніторинг комунікацій чи цензура, можуть бути виправдані лише за умови їхньої відповідності реальним загрозам. Водночас порушення цих принципів підриває довіру до влади, сприяє ескалації напруги у суспільстві та може стати підставою для міжнародної критики.

Війна вимагає швидких і часто жорстких рішень, які в окремих випадках можуть призводити до обмеження фундаментальних прав. Проте сам пошук і дотримання пропорційності між цими аспектами визначає ступінь демократичності держави навіть у періоди надзвичайної ситуації.

Першою проблемою є питання правової визначеності меж, у яких можливе обмеження прав. Конституція України, а також міжнародні нормативно-правові акти, такі як Європейська конвенція з прав людини, дозволяють державам тимчасово обмежувати певні права під час надзвичайних ситуацій, включно з війною. Однак це допускається лише за умови дотримання чітких критеріїв необхідності, пропорційності та тимчасовості. В умовах воєнного стану Україна стикається з труднощами у забезпеченні цих стандартів, зокрема через невизначеність правових рамок для багатьох практичних ситуацій, таких як обмеження свободи пересування, діяльності ЗМІ або права на приватність.

Другою суттєвою проблемою є ризик зловживань владою під час реалізації надзвичайних заходів. Надзвичайні повноваження, що надаються органам державної влади в умовах війни, створюють можливості для порушення принципів верховенства права, коли окремі посадові особи або інституції можуть перевищувати свої повноваження або використовувати обмеження прав з корупційною чи іншою неправомірною метою. Це, у свою чергу, підриває довіру громадян до державних органів і створює ґрунт для соціального напруження.

Третьою проблемою є забезпечення прав вразливих груп населення, які особливо страждають від наслідків війни. Наприклад, внутрішньо переміщені особи, що змушені залишити свої рідні домівки через бойові дії, стикаються з обмеженим доступом до соціальних послуг, житла та працевлаштування. Жінки, діти та літні люди стають жертвами непрямого насильства та зазнають подвійного тиску як від воєнних обставин, так і від обмежень, накладених державою.

Четверта проблема стосується свободи слова та права на інформацію. В умовах війни уряди часто обмежують роботу медіа та впроваджують цензуру для уникнення поширення інформації, яка може бути використана ворогом.

Хоча це виправдано з точки зору безпеки, такі обмеження часто стають причиною критики з боку суспільства та міжнародної спільноти. Питання залишається у визначенні меж, де контроль інформації не переростає у придушення свободи слова.

Важливою складовою є забезпечення доступу громадян до правдивої та актуальної інформації. В умовах воєнного стану уряд може обмежувати розповсюдження даних про військові операції, переміщення військових підрозділів або інші стратегічно важливі аспекти, щоб запобігти їх використанню ворогом. Водночас надмірна закритість може призвести до виникнення паніки, недовіри до офіційних джерел або поширення чуток, що лише погіршують ситуацію. Для збереження балансу необхідно створювати прозору систему комунікації, яка дає змогу громадянам отримувати перевірену інформацію.

П'ятою проблемою є складність міжнародного моніторингу ситуації з правами людини в умовах війни. Окупація частини території України державою-агресор створює суттєві перешкоди для доступу міжнародних моніторингових місій, таких як ООН, ОБСЄ чи Міжнародний комітет Червоного Хреста. Окупаційна влада на цих територіях блокує діяльність незалежних спостерігачів, що призводить до дефіциту достовірної інформації про ситуацію. Це стосується випадків насильства, незаконного ув'язнення, катувань, примусової депортації та інших порушень прав людини, які залишаються поза увагою міжнародної спільноти.

Навіть на підконтрольних Україні територіях моніторинг прав людини є складним через активні бойові дії, руйнування інфраструктури та ризики для життя правозахисників і журналістів. В умовах війни доступ до регіонів, де відбуваються порушення, часто є обмеженими, що ускладню документування випадків насильства чи дискримінації. Окрім того, розслідування подій, таких як масові вбивства, тортури чи зникнення людей, потребує значних ресурсів, яких нерідко бракує через нагальність військових завдань.

Баланс між правами людини та вимогами безпеки в умовах воєнного стану є складним і динамічним процесом, що вимагає постійного пошуку компромісів між захистом держави та дотриманням демократичних цінностей. Україна, перебуваючи в умовах війни, зіштовхнулася з численними викликами, які стосуються обмеження окремих прав і свобод, боротьби з дезінформацією, забезпечення захисту вразливих груп населення та документування злочинів, скоєних агресором.

Ключовим принципом у цьому контексті має бути пропорційність обмежень і чітке дотримання законності. Воєнний стан не повинен перетворюватися на інструмент узурпації влади чи придушення інакомислення. Натомість він має слугувати механізмом, що забезпечує

ефективну оборону держави, водночас залишаючи простір для демократичних процесів і громадянського контролю.

Після завершення війни Україна має зосередитися на подоланні наслідків обмежень, впроваджених у воєнний час. Важливим завданням буде відновлення прав, що були обмежені, зміцнення інституційного потенціалу держави та проведення глибокої реформи в сфері захисту прав людини. Тільки за таких умов країна зможе успішно інтегруватися у європейський простір і зберегти статус демократичної держави.